

УДК 341.211/214

DOI: 10.31733/17-03-2023-192-193

Микола ШВЕЦЬ

студент ННІ права та інноваційної освіти

Науковий керівник:

к.ю.н., доц. **Кирило СТЕПАНЕНКО**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Функціонування інституту міжнародно-правової відповідальності є необхідним для забезпечення підтримки міжнародного правопорядку та мирних відносин у міжнародній системі. Хоча в міжнародному праві принцип, відповідно до якого будь-яка шкода повинна відшкодуватись, існує здавна, відповідальність держав у міжнародному праві є однією з найбільш актуальних проблем міжнародного права. Актуальність проблеми відповідальності в міжнародному праві зумовлена тим, що саме функціонування міжнародно-правової відповідальності здатне забезпечувати світовий мир і правопорядок у міжнародній системі.

Інститут міжнародної відповідальності має важливе значення. Так, Д. Анцілотті зазначав: «Із неправомірного діяння виникають правовідносини, що тягнуть за собою обов'язок відшкодувати заподіяну шкоду. Неможливо вийти за межі концепції, яка є правилом самого існування правопорядку». Л. Оппенгейм стверджував, що відповідальність держави щодо виконання її міжнародних зобов'язань є юридичною відповідальністю, адже держава не може скасовувати або створювати норми міжнародного права, бо вона приймає або скасовує свої закони, натомість існує зовнішня відповідальність держави за виконання її міжнародно-правових зобов'язань. Відповідальність за такими зобов'язаннями є властивістю кожної держави, без якої народи не могли б мирно співіснувати. Американський юрист Ч. Хайд формулює поняття відповідальності таким чином: «Держава, яка порушила покладений на неї міжнародним правом обов'язок, у принципі, має відшкодувати потерпілій державі завдані збитки». Тому, як бачимо, є безліч визначень відповідальності.

Оскільки науковці не дійшли згоди щодо визначення поняття «міжнародно-правової відповідальності», Комісія міжнародного права визначила міжнародну відповідальність як «усі форми правових відносин, що можуть виникнути в міжнародному праві у зв'язку із правопорушенням, що вчинене державою, - незалежно від того, чи обмежуються ці відносини правовідносинами між державою, що вчинила неправомірну дію, і державою, яка безпосередньо постраждала, або ж вони поширюються також на інших суб'єктів міжнародного права і, незалежно від того, чи обмежуються ці відносини зобов'язаннями винної держави поновити право потерпілої держави та відшкодувати заподіяну шкоду, включають змугу самої потерпілої держави та інших суб'єктів застосувати до винної держави будь-які санкції, передбачені міжнародним правом» [1, с. 407].

В.М. Буроменський виділяє такі цілі міжнародно-правової відповідальності: утримати потенційного правопорушника від учинення правопорушення; спонукати правопорушника належним чином виконати свої зобов'язання; забезпечити потерпілому компенсацію за завдану йому матеріальну чи моральну шкоду; вплинути на майбутню поведінку сторін з метою добросовісного виконання ними своїх зобов'язань. Комісія міжнародного права на підставі узагальнення теорії та звичаєвих норм визначила такі принципи міжнародно-правової відповідальності: відповідальність за будь-які міжнародно-правові діяння держави; визначення суб'єктів таких діянь; визначення умов наявності міжнародно-правових діянь; незастосування внутрішнього права для визначення наявності таких діянь. Міжнародно-правова відповідальність настає лише за наявності підстав для міжнародно-правової відповідальності [2, с. 249].

Підставою для виникнення відповідальності буде офіційне оприлюднення такого акта парла-менту (що в більшості випадків також є і момен-том, з якого нормативний акт набуває чинності). Неприйняття парламентом держави законодав-чого акта, що необхідний для виконання її між-народного зобов'язання, може викликати відпо-відальність цієї держави тільки у випадку, якщо це заподіяло моральний або матеріальний зби-ток. Однак, бувають ситуації, коли держава може нести відповідальність за бездіяльність як таку (без

настання негативних наслідків): коли предмет міжнародного договору полягав саме у прийнятті відповідних законодавчих актів.

У цілому можна відзначити, що поняття міжнародно-правової відповідальності характеризується наступними ознаками: настає вона за здійснення міжнародного правопорушення; реалізується на основі норм міжнародного права; пов'язана з певними негативними наслідками для правопорушника; спрямована на зміцнення міжнародного правопорядку. Норми, що визначають відповідальність держав у міжнародному праві, утворюють особливий міжнародно-правовий інститут. Зміст цього інституту змінювався відповідно до змін у розвитку міжнародного права [3, с. 67].

Тлумачення міжнародно-правового правопорушення міститься в Проекті статей щодо відповідальності держави за міжнародно-протиправні діяння, прийнятому Комісією міжнародного права ООН. У ст. 1 вказано, що «будь-яке протиправне діяння держави тягне за собою міжнародну відповідальність цієї держави». Відповідно до ст. 2, міжнародно-протиправне діяння має місце в таких випадках: а) поведінка, що є дією чи бездіяльністю, приписується державі за міжнародним правом; б) ця поведінка є порушенням міжнародного зобов'язання держави. Згідно зі ст. 3 Проекту, діяння держави може бути кваліфіковане як міжнародно-протиправне лише на підставі міжнародного права. На таку кваліфікацію не може вплинути кваліфікація цього ж діяння як правомірного згідно з внутрішньодержавним правом. Для притягнення до міжнародно-правової відповідальності необхідними є такі: 1) має бути міжнародно-правове зобов'язання між двома державами; 2) повинна бути дія чи бездіяльність, які порушують це зобов'язання та які приписуються відповідальній державі; 3) наслідком цієї дії є втрата чи збитки [2, с. 250].

Міжнародно-правова відповідальність держав - один з основоположних й найстаріших інститутів міжнародного права. Одним з керівних в сучасному міжнародному праві є принцип суверенної рівності. Дотримуючись даного принципу, держави беруть участь у взаємних відносинах і в багатосторонньому міжнародному спілкуванні, володіючи суверенітетом як політико-правовою властивістю, що виражає верховенство кожного з них усередині країни і його незалежність у зовнішніх справах. У той же час зазначений принцип не є ознакою відсутності взаємодії і взаємозалежності держав, оскільки жодна держава не може існувати і розвиватися в ізоляції від усього світового співтовариства. Даний принцип дозволяє державі здійснювати будь-які дії, що не суперечать встановленим принципам і нормам міжнародного права.

Якщо ж держава не виконує або порушує свої зобов'язання, що випливають з норм міжнародного права, цілком закономірно постає питання про його відповідальність перед окремими державами чи світовим співтовариством у цілому. Принцип суверенної рівності дозволяє виділяти держави в основну групу суб'єктів міжнародного права і, отже, міжнародної відповідальності [3, с. 68].

Висновки. Протиправна поведінка виявляється в порушенні міжнародних зобов'язань держави у формі дії або бездіяльності. Протиправність у міжнародному праві означає невідповідність між правовою нормою та поведінкою держави. Проявами протиправної поведінки є: недотримання органами держави її міжнародних зобов'язань, що виявляється в порушенні прав інших держав, міжнародних організацій; недотримання органами держави її міжнародних зобов'язань, що виявляється в порушенні прав фізичних і юридичних осіб; недотримання органами держави її міжнародних зобов'язань у зв'язку із самочинними діями юридичних і фізичних осіб; недотримання органами держави її міжнародних зобов'язань, що виникають у зв'язку із протиправною діяльністю на її території органів інших держав і міжнародних організацій.

1. Іващенко В.В. Відповідальність у міжнародному праві: абсолютна відповідальність. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. URL: http://lsej.org.ua/6_2018/115.pdf (дата звернення: 05.12.2022).

2. Морозюк Р. Відповідальність держав у міжнародному праві. Підприємництво, господарство і право. 2017. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/11/55.pdf> (дата звернення: 05.12.2022).

3. Циверенко Г.П. Відповідальність держав у міжнародному праві. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2017. URL: http://www.juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2017/2_2017/16.pdf (дата звернення: 05.12.2022)